

TÔI YÊU EM

(PU-SKIN)

1. Một trong những chủ đề lớn của thơ trữ tình Pu-skin là tình yêu. "Hầu như tình yêu, tình bạn luôn luôn là những tình cảm chi phối nhà thơ nhiều nhất và là ngọn nguồn trực tiếp nhất của hạnh phúc và đau khổ cả đời ông... Màu sắc chung của thơ Pu-skin, đặc biệt trong thơ trữ tình là vẻ đẹp nội tâm con người và lòng nhân ái vượt ve tâm hồn" (Bi-ê-lin-xki). Cùng với Gửi K., Tôi yêu em là bài thơ nổi tiếng của Pu-skin về tình yêu. Thời kì sống ở Pê-téc-bua, Pu-skin thường lui tới nhà vị Chủ tịch Viện Hàn lâm nghệ thuật Nga để gặp gỡ những người làm nghệ thuật, và cũng vì một thiếu nữ đẹp tên là A. A. Ô-lê-nhi-a, con gái vị chủ nhà. Mùa hè năm 1828, nhà thơ ngỏ lời cầu hôn nhưng không được nhận lời. Năm 1829, bài thơ ra đời trên cơ sở mối tình có thực này.

Thơ tình yêu của Pu-skin thường bắt nguồn từ những xúc cảm cụ thể, chân thực với những trải nghiệm tình cảm sâu xa, do đó, đã thể hiện được những vẻ đẹp đa dạng, tinh tế của thế giới tâm hồn con người. Bài thơ Tôi yêu em đã gây một niềm xúc động lớn lao vì đã vươn tới những giá trị tinh thần chung của loài người: những tình cảm chân thành, cao thượng, nhân ái của tình yêu chứa đựng trong những lời lẽ giản dị, trong sáng nhất.

Bài thơ có thể chia ra thành hai phần : Bốn câu đầu, nhân vật trữ tình - tôi, khẳng định tình yêu vẫn còn nhưng xin rút lui vì không muốn gây phiền muộn cho người mình yêu. Bốn câu cuối, diễn tả các cung bậc khác nhau của tình yêu và lời khẳng định một tình yêu đắm thắm, chân thành.

Điệp khúc tôi yêu em là giọng điệu chủ đạo của bài thơ. Trong tiếng Nga, với hai đại từ ya và vư, có thể dịch sang tiếng Việt thành một số cặp quan hệ như : tôi yêu cô, anh yêu em, tôi yêu em. Đối với tiếng Việt, đại từ xưng hô chỉ đổi thay một chút là quan hệ và sắc thái tình yêu cũng đổi khác. Tôi yêu cô bộc lộ một khoảng cách xa, trang trọng, ít tình cảm ; hơn nữa, từ cô trong tiếng Việt ít dùng khi chỉ quan hệ tình yêu. Còn anh yêu em thì thân thiết và gần gũi quá, trong trường hợp này chưa thật phù hợp. Sử dụng tôi yêu em, bản dịch của Thúy Toàn đã diễn tả chính xác mối quan hệ vừa gần vừa xa, vừa rút rờ vừa đắm thắm. Nhân vật tôi chưa thân thiết với cô gái đến mức xưng anh, nhưng khi xưng tôi, quan hệ tình yêu lại mang một sắc thái trầm tĩnh, tự tin, đúng mực, có ý thức về mình. Nét tinh tế trong quan hệ giữa hai nhân vật được bộc lộ qua hai đại từ nhân xưng tôi và em này.

2. Những xúc cảm bị ghìm nén

Trung tâm Luyện thi Amax – 39 LK 6A Làng Việt Kiều Châu Âu

Mở đầu bài thơ là điệp khúc khẳng định : "Tôi yêu em" - một lời bộc lộ chân thành xuất phát từ một trái tim trung thực, báo hiệu một tình yêu thực sự. Tôi yêu em, lời lẽ giản dị mang bao nỗi quyến rũ, bí ẩn muôn đời:

Tôi yêu em đến nay chừng có thể

Ngọn lửa tình chưa hẳn đã tàn phai.

Lời thơ chậm rãi, tình thơ thâm trầm, kín đáo. Một sự khẳng định pha chút cân nhắc, dè dặt với những từ có thể, chưa hẳn (nguyên văn : Tình yêu có lẽ chưa hoàn toàn lụi tắt trong tâm hồn tôi). Dùng một ngữ mang tính phủ định, chưa hoàn toàn lụi tắt, nhân vật trữ tình bày tỏ một tình yêu, một say mê mang dáng vẻ âm thầm, dai dẳng, dấu hiệu của những cảm xúc vững bền, của một trái tim chung thủy, không phải là sự đam mê bột phát, vụt sáng rồi lại lụi tàn ngay đấy. Mạch thơ chuyển đột ngột:

Nhưng không để em bận lòng thêm nữa,

Hay hồn em phải gợn bóng u hoài.

Câu thơ toát lên vẻ điềm tĩnh của lí trí, cái dồn nén của cảm xúc. Điệp từ không (nguyên văn : nhưng mong sao nó - tình yêu của tôi - không làm em bận khoăn thêm nữa - Tôi cũng không muốn em buồn vì bất cứ lẽ gì) nhấn mạnh sự dứt khoát : cần phải dập tắt ngọn lửa tình yêu (dù chỉ là một tình yêu âm thầm dai dẳng) để tránh cho em phải bận lòng, tránh cho hồn em phải gợn bóng u hoài. Lời thơ như một lời tự nhắc nhở, một sự tự ý thức về tình yêu của mình và cũng như một lời nói bên trong đầy dịu dàng, trân trọng với hồn em. Nhưng đằng sau những lời lẽ, điềm tĩnh, đúng mực ấy là bao nỗi niềm, bao sắc thái của tình yêu : có cái chua xót của thân phận vì nếu tình yêu không đem lại hạnh phúc, niềm vui, mà chỉ là nỗi băn khoăn, phiền muộn cho người mình yêu thì nên chấm dứt tình yêu đó ; có sự chế ngự của lí trí đối với con tim ; có cái cao thượng, tế nhị của tình yêu (điều quan trọng không phải là tình yêu của tôi mà là sự yên tĩnh, thanh thản của hồn em) ; có cái tôn thờ, sùng kính của bậc nam nhi đối với người phụ nữ. Tình yêu có thể chấm dứt vì nhiều lí do, nhưng cái lí do đầy dịu dàng, trân trọng và cao thượng ấy đối với phụ nữ dễ mấy ai có được.

3. Tình yêu chân thành, đắm thắm và cao thượng

Nếu bốn câu thơ đầu, cảm xúc có xu hướng bị dồn nén, bị lí trí chi phối thì ở bốn câu sau, mạch cảm xúc lại tuôn trào, không tuân theo mệnh lệnh của lí trí, khẳng định một tình yêu mãnh liệt không che giấu với điệp khúc "tôi yêu em" được nhắc đến lần thứ hai :

Trung tâm Luyện thi Amax – 39 LK 6A Làng Việt Kiều Châu Âu

Tôi yêu em âm thầm, không hi vọng

Lúc rụt rè, khi hậm hực lòng ghen.

Nhịp thơ nhanh hơn với những từ chỉ thời gian lúc, khi, diễn tả những trạng thái tình yêu biến đổi vô cùng, dồn dập. Nhân vật trữ tình bộc lộ thẳng thắn tâm hồn mình : một tình yêu âm thầm, không hi vọng, vừa khẳng định lại nét âm thầm (nguyên văn : không thốt ra lời), vừa nhấn mạnh không hi vọng, như tô đậm thêm nét đặc biệt của mối tình đơn phương này. Nhưng dù vậy, tình yêu ấy vẫn diễn ra với mọi sắc thái muôn thuở : nỗi đau khổ âm thầm, niềm tuyệt vọng, sự rụt rè, lòng ghen tuông giày vò. Hai câu thơ mang tính chất thú nhận đã khơi mở những lớp tình cảm phức tạp mà rất con người dưới đáy sâu tâm hồn, sau lớp vỏ ngôn từ bình thản, điềm tĩnh thể hiện qua cách xưng hô, qua vẻ ngoài lạnh lẽ, rụt rè, qua ý thức cố ghìm nén tình cảm, chỉ cho phép nói rằng tình yêu của mình chưa lụi tắt, nhưng thực sự là tình yêu đó vẫn đang bùng cháy mãnh liệt với mọi sắc thái quen thuộc.

Nhân vật trữ tình không ngại ngần mà trung thực bày tỏ : "khi hậm hực lòng ghen", nghĩa là tôi cũng chỉ như muôn' người bình thường khác, cũng bị những tình cảm khổ đau, u ám muôn thuở trong tình yêu vò xé tâm can. Tuy nhiên, có ai đó đã từng nói, lòng ghen tuông như con rắn độc, nó bóp nghẹt trái tim. Bởi vì ghen tuông trong tình yêu dễ dẫn đến mất sáng suốt, như Mê-đê vì thù chồng mà giết chết con mình (Mê-đê - ơ-ri-phi-đơ), như Ô-ten-lô bóp chết Đe-xđê-mô-na (Ô-ten-iô - Sếch-xpia), như Len-xki thách Ô-nhê-ghin đấu súng (Ép-ghê-nhi ô-nhê-ghin - Pu-skin), như Hoạn Thư hành hạ Thúy Kiều (Truyện Kiều - Nguyễn Du). Liệu nhân vật trữ tình trong bài thơ có bị nỗi ghen tuông giày vò làm hạ thấp con người như vậy không ?

Hai câu thơ cuối cũng là câu trả lời, vụt sáng lên một giá trị nhân văn, một tư thế cao thượng của con người đáng yêu ấy :

Tôi yêu em, yêu chân thành, đắm đắm,

Cầu em được người tình như tôi đã yêu em.

Cảm xúc bị dồn nén được giải tỏa, tuôn trào. Điệp khúc tôi yêu em được lấy lại lần thứ ba với lời khẳng định bản chất của mối tình này : chân thành, đắm đắm. (Xin lưu ý, trong điệp ngữ "tôi yêu em", ở nguyên bản tiếng Nga, động từ yêu luôn được để ở thể chưa hoàn thành, điều ấy có nghĩa là ngọn lửa tình yêu trong trái tim của nhân vật trữ tình sẽ không bao giờ tắt, không bao giờ lụi tàn, nhạt phai). Chính sự chân thành, đắm đắm, không bao giờ nhạt phai ấy là cái gốc của tấm lòng cao thượng trong tình yêu này. Nó lí giải vì sao nhân vật trữ tình ở

Trung tâm Luyện thi Amax – 39 LK 6A Làng Việt Kiều Châu Âu

đoạn trên lại có một xử sự dịu dàng, tế nhị, trân trọng người mình yêu và đến cuối lại có một lời chúc thiêng liêng, đầy vị tha : Tôi cầu mong em có được một người yêu em cũng chân thành, đằm thắm như tôi vậy.

Có một điều tế nhị sâu xa trong hoàn cảnh trở trêu này : Tình yêu khi không được đền đáp thường là một nỗi khổ đau, nếu ở một kẻ nhỏ nhen dễ đưa đến lòng tự ái, hận thù. Nhưng nếu đó là tình yêu của một trái tim chân thật, nhân hậu thì dù bị cự tuyệt, con người vẫn có thể có những xử sự cao thượng. Lời cầu mong cuối bài thơ cũng còn là lời nhắn nhủ của một trái tim giàu độ lượng, chớ che như nhà thơ đã từng thổ lộ trong một bài thơ khác :

Nhưng nếu gặp ngày buồn rầu đau đớn Em thắm thì hãy gọi tên lên Vũ hãy tin : vẫn còn đây một kỉ niệm Em vẫn còn sống giữa một trái tim.

Chính thái độ trân trọng, tôn thờ, sùng kính, "sự thuần khiết" đối với phụ nữ đã đưa bài thơ của Pu-skin vươn tới những giá trị nhân văn cao cả trong kho tàng thơ tình nhân loại. Người ta thường nói, xu hướng vươn tới cái cao cả trong tư tưởng và tình cảm là đặc trưng cơ bản của thơ Pu-skin. Những xử sự, suy nghĩ và tình cảm của nhân vật trữ tình trong bài thơ là những minh chứng cho điều đó.

*

* *

Bài thơ đã diễn tả một tình yêu vô vọng, thắm một sắc điệu buồn, nhưng hơn hết vẫn là sự mãnh liệt và cao thượng của trái tim con người đối với một mối tình không đơm hoa kết trái. Ngôn ngữ thơ giản dị, trong sáng, không có biện pháp tu từ nào ngoài điệp ngữ "tôi yêu em". Chất thơ của bài thơ toát ra từ những xúc cảm chân thành, ghim nén, từ những lời nói giản dị nhưng đầy thiết tha, tế nhị mà mãnh liệt, đằm thắm mà cao thượng, như Bê-ê-lin-xki từng nhận định : "Đặc điểm thơ ca Pu-skin là khả năng phát hiện trong con người mối cảm và lòng nhân ái, hiểu theo nghĩa là lòng kính trọng vô hạn đối với phẩm giá con người với tư cách là Con Người".

Vì lẽ đó, Tôi yêu em, từ gần hai thế kỉ nay vẫn là một trong những bài thơ tình hay nhất, không chỉ của Pu-skin mà còn của nhân loại.